

Rabbi Rashi Simon

RABBI MOSHE BEN NACHMAN (NACHMANIDES)— RAMBAN רבי משה בן נחמן—רמב"ן

born: Gerona, Calabria, Spain, 1195

died: Eretz Yisrael, 1270

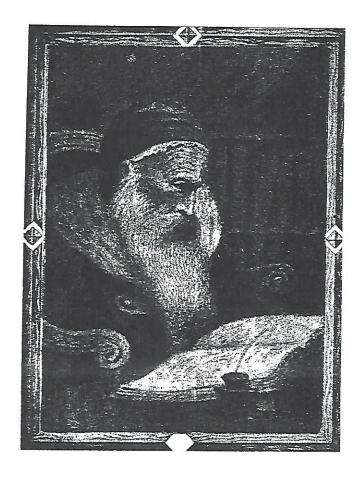
Commentator, talmudist, kabbalist.

Popularly known as Ramban, the initials of his name, and as Nachmanides, "Son of Nachman" in Greek.

Scion of a renowned rabbinical family, a relative of **R. Yonah of Gerona**, Ramban studied under R. Yehudah ben Yakar and R. Nassan ben Meir. His mentors in Kabbalah were R. Ezra and R. Ezriel, both of Gerona. He also studied medicine, which he practiced professionally, languages, and physics. Ramban personifies the best and noblest in Spanish Jewry. His *Milchamot Hashem*, which he wrote in defense of **R. Yitzchak al-Fasi (Rif)**, reflects the greatness of his talmudic scholarship. He also wrote *Torat Haadam*, a compendium of laws of mourning and a number of halachic treatises.

In 1263, King James of Aragon forced Ramban to hold a public religious dispute with the Jewish apostate Pablo Christiani. In the presence of King James and many dignitaries and clerics, Ramban completely demolished his opponent with the logic of his arguments. In admiration, the King rewarded Ramban with a gift of 300 coins. The Dominican priests claimed that their side had won the dispute, whereupon Ramban wrote Sefer Havikuach, a detailed account of the questions and his answers. The clerics then charged him with humiliating the Catholic religion, and he was banished from Aragon. Ramban began to write his major work, the commentary on the Torah, in which he offered a penetrating analysis and exegesis of the text, highlighting the moral and ethical lessons to be derived from it. On many occasions he introduced midrashic and kabbalistic expositions, evidence of his surpassing greatness in both the revealed and esoteric aspects of the Torah.

In 1267, at age 72, Ramban settled in Eretz Yisrael. Finding Jerusalem in utter desolation, in the wake of the Crusaders' excesses, he began to rebuild the devastated Jewish community. His commentary on the Torah is studied widely. It is printed in all editions of *Mikra' ot Gedolot*. ¹

He set sail for Eretz Israel. Arriving in Jerusalem, he found a desolate city, bearing the ravages of war and spoilage. As the Ramban describes it in one of his letters: "And what shall I tell you of the land for it is deserted and desolate. The greater the sanctity of the place, the greater its desolation; Jerusalem more ravaged than all other parts, and Judea more than Galilee. Yet despite this havoc it is a good land. The inhabitants of Jerusalem are close to two thousand in number, of them some three hundred Christians who fled before the sword of the Sultan; among the inhabitants none are of Israel for these have fled since the coming of the Tartars... Only two brothers, dyers by profession, carry on their trade here, and to these there gather up to a Minyan for prayer on the Sabbath. We have urged them on and found a devastated building with marble pillars and a handsome dome and turned it into a house of prayer ..."

ראבן - ניקואני לפירוש ניתורני

פַרוּשֵׁי רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה עֲטֶרֶת צְבִי וּצְפִירַת תִּפְאָרֶה²⁰.

מכתר בנימוסו 21, במקרא, במשנה ובגמרא,

לו משפט הבכורה²².

בַרַבַיוֹ אָהָגָה, בָּאַהַבַתָם אֲשְׁגֵה²³ וְעָמֶהֶם יִהְיֶה לְנוּ מַשָּׂא וּמַתָּן, דְרִישָׁה וַחֲקִירָה בַּפַשַטִיו וּמִדְרַשַׁיו וָכַל אַגָּדָה בְּצוּרָה²4, אֲשֶׁר בְּפֵרוּשֵׁיו וְכוּרָה.

ַוּעָם רַבִּי אַבָרַהַם בֵּן עַזָרַא תִּהִיָה לָנוּ תּוֹכַחַת מִגַּלָּה וָאַהַבָּה מִסְתָּרָה

ibn Ezra

The Holy

Rashi

(611) she se rust (cin ex sited washes dina

א. יסודו ומשתיתו של "אגרת הקודש" הוא הרעיון "כי חבור זה הוא ענין קדוש ונקי כשיהיה הדבר כפי מה שראוי... ואל יחשוב אדם כי בחבור הראוי יש גנאי וכעור, חלילה מזה... ואין הדבר כאשר סבר וחשב הרב ר' משה ז"ל במורה הנבוכים בהיותן משבח לארסטו על מה שאמר כי חוש המשוש הוא חרפה לנו. חלילה חלילה, אין הדבר כמאמר היוני לפי שיש במאמרו זה שמץ מינות שאינו מורגש, שאלו היה מאמין שהעולם מחודש בכונה לא היה אומר כך... אבל אנו בני בעלי תורה הקדושה מאמינים שהשם יתברך ברא הכל כפי שגזרה חכמתו, ולא ברא דבר שיהיה בו גנאי או כעור..." 3.

Le Her" vs. Influence of Greek philosophy

دموا: بالمدلا و (درد. دموا با: ۱۱۲)

והנה קהלותינו חסים על כבוד הרב הגדול 28 ומקנאים לו קנאה גדולה 2º, לכבוד תורתו וחסידותו ואת יקר תפארת גדולתו 30,

לא מהיותנו פוסחים על שתי סעיפים 21,

לסור מני דרך מני ארח 32 רבותינו היפים אל הבלי הגוים הפילוסופים. ואם יעלה על לבם מקצת מגזרתכם ועל כן ספר מורה הנבוכים ירחיקו, ומדבר בעניניו שפתותם ידביקו 33,

כי לבם כמחט סדקית 34 לא ידעו דרכיו 35 ובנתיבותיו לא העמיקו. מה יאמרו לספר המדע, והמכתב מכתב אלהים 36 אשר העתיקו, מפתח לספרי הרב ז"ל בתלמוד ומבוא לכל חבוריו,

סופר מצות ה' עשה ולא תעשה, מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה,

יורה חטאים דרך זי בהלכות תשובה,

ובנחת ושובה 38 ובלי קושיות והויות, מפיק מרגליות 39, כי לא מצינו דברי תשובה בתלמוד רק מפוזרים ומפורדים 10

בין ההלכות וההגדות בלתי ברורים,

ובכל חבותי גאונים הראשונים ואחרונים לא מצינו אותם ענינים

דרושים לכל חפציהם 14 ומזומנים.

כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא בפנינים,

AHIAUde toward

Rambam

Ramban: I will harden Pharaoh's heart-The Rabbis have discussed the question that everyone asks: "If God hardened his heart, why was Pharaoh guilty of sin?" For this there are two explanations, and both of them are true. One is that Pharaoh, in his wickedness, had, without grounds, committed such great evils against Israel that he deserved to be denied the ways of repentance. It is so indicated in many verses in the Torah and in the Writings. He was judged according to the evil deeds that he had originally committed.

The second explanation is that half of the plagues were brought on him because of his transgressions, for with regard to these it only says: "Pharaoh's heart

remained hard" and "Pharaoh hardened his heart" (Exodus 7:13,22, Exodus 8:15).2 Thus Pharaoh refused to let the Children of Israel go for the glory of God. But when the plagues began to overwhelm him and he could no longer endure them, his heart softened and he changed his mind and decided to send them out. He did so because of the impact the plagues were having-but not in order to do the will of his Creator. Then God "hardened his spirit and made him obstinate" (Deuteronomy 12:30) so that His name may be declared throughout the earth.

(These words) shall be a sign on your arm and an insignia in the center of your head, because God has brought us out of Egypt with a strong hand.

(Exodus 13:29)

Ramban: And an insignia in the center of your head³—Through the great, well-known miracles, a person recognizes the hidden miracles that constitute the basis of the entire Torah. For no one can have a part in the Torah of Moses, our teacher, unless he believes that all events and occurrences that happen to us are supernatural and metaphysical phenomena, 4 whether they affect the community or the individual. Now, when a person fulfills the commandments, his reward will be success, and if he violates them, his punishment will be obliteration. All this will come about by decree of the Most High, as I have already mentioned. The hidden miracles will become known to the public when the promises of the Torah will come true with regard to the blessings and the curses, as the verse states, "All the nations will ask, Why did God do this to the land? They shall answer, It is because they abandoned the covenant of God, the Lord of their fathers" (Deuteronomy, 29:23-24). Thus it will become known to all nations that their punishment came from God. And of the fulfillment of the commandments it says, "All the nations of the world will see that God's name is associated with you, and they will be in awe of you" (Deuteronomy 28:10). I will still explain this, with God's help.

בשם הא הגרול הגבו והטרא אתרדל לכתוב דורושי בפירושי החורה באימה ביראה כרתת ביע במודא מתפלל ומתורה מלב טיכה ונפס שמורה. שואל סליתה מבקש מחילה וכפרה מקרה בטרכה בהשתחותה עד שיותמקטן כל חלות שבמודת. ונפסי יוועת מאו ירעה בדורה שאון בידב המבלה בנגר הגלגל העליה! עיצרה המאור חבבות שמנה וועתי מעדה בעורה מחורה. הצמונים בכיחה השמונים מחורה כ' כל יקר ומל פלא כל סוד עמוק בנגד סתרי התורה. הצמונים בכיחה כמום עמה חתום באוצרה כרבו כרכור ככתיכה וכאמירה משפט בטונים בייבריים עם בשהואפט ייש הייבריים ביים להמהייה מיותר בל המהייה המחרה באורם ביים במהיים במהיים במסטה המחרה המחרה ביים במהיים במסטה והמבריים להמהיים במהיים במהיים במחריים ביים במהיים במחריים ביים במהיים במחריים ביים במהיים במחריים ביים במחריים ביים במחריים ביים במחריים ביים במחריים ביים במחריים ביים במחריים מיום שברו יחשכני משגיאות ומכל חשא זעברה ויירוכני בדרך ישרה יבתח לני שערי אורק ויובט ליום הבשורה – כרכתיב מה נאו על ההורם רגלי מכשר משמע שלום מכשר שוב משמיע שועה אום לצון מלך אריך צרופה אמרתך מאר ועכוך אהנה צרקתך צרק לעולם אמת צדם שרותיך לשלם הבינני ואחיה

משה רבינו כתב הספ הוה עם התוריו כלה מפיו של החבה והמרוב שכתכו כהר סיני כי שם נאמר לו עלה אלו החרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמתוח אשר בתבתי להורותם כי

כפר בראשית

לותות האכן יכלול הלוחת והמפת כלימר עשרת הרכרות והמצוה מספר המצות בלן עשה אלא תעשה אם כן והתורה יכלול הספורי מתחלת בראשית כי הוא סורה האנשי בררך בענין האמונה וזכדתו מן הזה סתב מתחלים העול שי סודסמים המשק ומנו העזרה כוני בסוף שנות הארבנים כאסר או לקות את ספר התורה והוו ושמת סאתו מד איון שירה ה איל זגו זזה כרביר ראופ שרה מגלה מגלה נועה אכל לדבורי האל תורה התומה נועה נכתב מכל כשנו הארבנים כשנמים הכוני לכם את הדידוז האת ולמורה את שי שידואי ל סימה מה בכוף סיכונה לשות מסף התורה והוו שמתם אמונו מדי איון סית ה איבל של כל פנים היה נכון סיכות בשחלת ספר כראסית וידבר אחים אל משה את כל הרבים האלה לאמני אבל היה הנוך להכתב ספה ספני שלא מרכ משה רכי התורה כמיבר כשי ענסו נוביאים שמובידים עדמם כמו שלא ברות? מעני היה דבר האלי לאמני בן אדם וכם אם לכל היו ויאמר ירפיום היה דבר אלי לאמר אכל לשה רכי כתב תולות כל היודית הראשונים ויאמר ירפיום היה דבר אלי לאמר אכל לשה רכי כתב תולות כל היודית הראשונים וויאמר ירפיום היה דבר אלי לאמר אכל לשה רכי כתב תולות כל היודית הראשונים ולאם נוצרים במנים לא מה רבים בתב תולות כל היודית הראשונים בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא מהור מהורבים בתורה במום לא מחוד מחוד בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא מחוד בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא משום המחוד בתורה במום לא מהורבים בתורה במום לא משום המחוד בתורה. האמונה ובררתו כון ההר כתב מתחלת התור ער סוחסשור המשכן ונמר התורה כתב בסוף ולכן יאמר וירבר אהים א משה ראסר יחום עצמו ותולדונו ומקריו כשלישי המרבר או נסובר בתר מנה איני, ומפה פניתהו מ לא נוכר מפני כוחר, תר מפקר וחבר כא איני. ה. בנו ש בש שבט אתי וטעב שהענין מדא נוכר מסה כחור שי שטלר ווכר כל אחד. מספר עליו וא קסה עליך ענן מסן תורה מסרל כש ענמו ואתחן א ה אתמל א הואל מכך תחלת הסם ההוא את הרצה אמר רבר משה א כל ישי והנה הוא במשל דכר בלשל אמר ביר בשה א כל ישי והנה הוא במשל דכר בלשל אמרם והשע לכתיכת החול בלשת הה משני שקרטה לכריא גולם אין צריך לומ ללידום של מסה הכי כמו שכא לעני בקכלה שהיחת, כחוכה כאש שחורה על גבי אש לבנה וחנה משה מספר קרימון ומותב ולכן טוב סתם אבל זה אמת וכרוד הוא שכל התורח מספר התעתיק מספר קרימון ומותב ולכן טוב סתם

צמוד ראשון מפירוש הרמב"ן דפוס רומי (לפני שנת רמ ?)

יונתן בן עהיאל

לם שלך רכיל [במתיך כמושם ממשה שמך] אכל לא שמשוד של דם כשך וכן

כי מדכום. כדושלה שות לשה לשה"ר של שני עדיה שמתה לש תוך לדי (נמתין למשם ששט שון זוכה שנששה אינה של החוק לי מדרים בינה או או הדיינים של החוק לי מדרים בינה במשפה או הוצי מה מכשל הראה או למורח של המשפה או המשפה בי אם משפה לי אם ממכן הראה או המשפה לי אם ממכן הראה או המשפה או המשפה לי אם משפה לי אם ממכן הראה או המשפה לי אם משפה לי אם משפה לי אם משפה או המשפה לי אם משפה לי אם

תוקלא ותרול כאלקה אוא ב: מילא תעברון שבר בפור דינא לא תסבון אפין לסקבנא ולא תיקרון אפי רבא רבושמא תדוונו תדרורון: מילא תעברון שבי נית ושואל לא תסבון אפין לסקבנא ולא תיקרון אַבּּוֹ דָּכִיר לַיִּאַוֹ טְּנָינִאַי דַבִּיא לֵאָבָ כוּ לְּנִילָּיא וֹלְאִינִישְׁישׁיִישְׁינִישְׁאַ יַּבּלְאָשׁ אַבּּּ בַּבָּא בָּלִישְׁבָּא נִרְנִתוּן נַבְּבִיכוּן: מּ לָא טְיָּבִיוּן מוּפְמִיבִּעוּיִשְׁינִּאַ בְּעַבְּיבוּ דקסייל טן הרין חורפה לסיכול קורצין לסעיקא

Text of Ramban's commentary to Leviticus 19:15-16. Ana-